
Kapitola 1. Udržitelný rozvoj a jeho perspektivy ve světě a v ČR.

Obsah

Vstup ČR do EU a životní prostředí	2
Přípravy na vstup - přístupové partnerství	2
Národní programu příprav	2
Strategie udržitelného rozvoje	2
Světové strategie udržitelného rozvoje	2
Rio a Agenda 21	3
Rámcová dohoda o změně klimatu	3
Úmluva o biologické rozmanitosti	3
Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy	4
Basilejská úmluva o mezinárodní přepravě nebezpečného odpadu	4
Montrealská úmluva o ochraně ozonové vrstvy	4
Aktivity OECD	4
Evropská strategie udržitelného rozvoje (EUSDS)	4
EUSDS - zásady	5
Národní strategie udržitelného rozvoje ČR	6
Aktuální politické trendy v oblasti ŽP v ČR (2. pol. 2005)	6
Udržitelný regionální rozvoj	6
Regionální rozvoj	6
Východiska udržitelného regionálního rozvoje	6
Cíle udržitelného regionálního rozvoje	7
Zásady udržitelného regionálního rozvoje	7
Přeshraniční aspekty regionálního rozvoje	7
Euroregiony	7
Příklad struktury studie - Irsko	8
Cestovní ruch a udržitelný rozvoj	8
Turistika a udržitelný rozvoj	8
Soft Tourism - měkká turistika	9
Integrated Tourism - integrovaná turistika	9
Car-free Tourism	9
Mezinárodní obchod a udržitelný rozvoj	9
Fair trade - spravedlivý obchod	9
Udržitelná spotřeba	10
Local Exchange Trading Systems (LETS)	10
Udržitelná výroba a spotřeba	10
Udržitelná spotřeba	10
Udržitelná spotřeba - hlavní nástroje	11
Udržitelná spotřeba - hlavní nástroje v ČR	11
Ekologie pro každého	11

Ekologie domácností a pracovišť	11
Dohody o dobrém sousedství	11
Lokální Agendy 21	12

Vstup ČR do EU a životní prostředí

V souvislosti se vstupem ČR do EU si uvedeme podstatu environmentální politiky Evropské Unie.

Poznáme hlavní strategické kroky ČR v oblasti ŽP před vstupem do EU a problémy s tím spojené.

Přípravy na vstup - přístupové partnerství

- Trvalá transpozice legislativy
- Zavedení podrobných harmonizačních programů a prováděcích strategií
- Plánování a zahájení těchto programů a strategií
- Pozice EU pro vyjednávání s ČR (v oblasti ŽP)
[<http://www.czp.cuni.cz/enlacz/Vyjedn/composcz.pdf>]

Národní programu příprav

- Národní program: <http://www.euroskop.cz/euroskop/site/cr/dokumenty/dokumenty/NP2001cz.pdf>
- Jeho financování:
http://www.euroskop.cz/euroskop/site/cr/dokumenty/dokumenty/NP2001cz_tabulky.pdf
- Aproximační strategie v oblasti ŽP
[<http://www.env.cz/www/zamest.nsf/defc72941c223d62c12564b30064fdcc/7c62002705bc3e55c12567f50026c009?OpenDocument>]
- Dopady vstupu: Zpráva Evropské komise - The Challenge of Environmental Financing in the Candidate countries [<http://www.czp.cuni.cz/enlacz/Vyjedn/001English3.pdf>]
- Dopady vstupu: Studie rady vlády ČR o dopadu vstupu do EU pro ČR
[http://www.vlada.cz/1250/vrk/rady/ses/dokumenty/studie_eu.pdf]

Strategie udržitelného rozvoje

Světové strategie udržitelného rozvoje

OSN pořádala tři celosvětová setkání k udržitelnému rozvoji:

1. UN Conference on the Human Environment, Stockholm (1972)
2. United Nations Conference on Environment and Development (UNCED), Rio de Janeiro, 3-14 June 1992 [<http://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html>]
3. Johannesburg Summit - The World Summit on Sustainable Development 2002 [<http://www.johannesburgsummit.org/>]

Rio a Agenda 21

Na základě konference v Riu:

- ustavena Komise OSN pro udržitelný rozvoj - Commission on Sustainable Development (CSD) [<http://www.un.org/esa/sustdev/csd/csd.htm>]
- přijata tzv. Agenda 21 [<http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/index.htm>]

Zpráva o plnění cílů Agendy 21 v EU po 5 letech
[<http://europa.eu.int/comm/environment/agend21/implem.htm>]

Rámcová dohoda o změně klimatu

Vzhledem k tomu, že klimatické změny jsou jedním z hlavních globálních rizik, věnuje jim OSN (CSD) speciální pozornost:

- Rámcová úmluva OSN o změně klimatu [http://www.ceacr.cz/?download=ramcova_umluva_o_zmene_klimatu.pdf] přijata v roce 1992
- ČR přistoupila v roce 1993
- Kjótská konference r. 1997 ve formě Kjótského protokolu [http://www.ceacr.cz/?download=kjotsky_protokol_cz.pdf] úmluvu dále rozpracovala
- Vláda na základě toho vypracovala Strategii ochrany klimatického systému Země v České republice [<http://www.chmi.cz/cc/usn480.html>].
- Proces a perspektivy přibližuje prezentace J. Pretela (ČHMÚ) Rámcová úmluva OSN o změně klimatu v roce 2001 [<http://www.cityplan.cz/html/CZAEE/Predn1-281101.ppt>].
- Přehled mezinárodních politických jednání poskytuje článek Mezinárodní dohody o změně klimatu [http://sweb.cz/climate/dokumenty/Mez_jednani.pdf] z velmi pěkně zpracovaných (českých!) přehledových stránek Změna klimatu [<http://sweb.cz/climate/>] (Lukáš Tofan, VŠE).
- E-zine Ekolist má speciální sekci o klimatických změnách [<http://www.ekolist.cz/klima.stm>].

Úmluva o biologické rozmanitosti

Úmluva o biologické rozmanitosti [[http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPLVF3XIDFT](http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPLVF3XIDFT)] (Convention on Biological Diversity - CBD) je rámcovou úmluvou, která sleduje tyto hlavní cíle:

- ochranu biologické rozmanitosti
- udržitelné využívání jejích složek
- rovnoměrné a spravedlivé využívání biologických zdrojů

Úmluva byla sjednána v Rio de Janeiru v roce 1992 a v současné době má 188 smluvních stran. Jedná se o globální smlouvu, která zahrnuje ochranu různých složek živé přírody v jejich vzájemné interakci a principy jejich využívání.

Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy

Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy [<http://www.cites.org>] (CITES)

Basilejská úmluva o mezinárodní přepravě nebezpečného odpadu

Basilejská úmluva o mezinárodní přepravě a nakládání s nebezpečným odpadem [<http://www.basel.int>] (Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal - BC)

Montrealská úmluva o ochraně ozonové vrstvy

Pod hlavičkou UNEP [<http://www.unep.org/ozone/index.asp>] byla na základě principu předběžné opatrnosti podepsána dohoda o ochraně ozonové vrstvy Země (Montrealský protokol [http://www.unep.org/ozone/Treaties_and_Ratification/2B_montreal%20protocol.asp]).

Aktivity OECD

- Roku 1998 zřízena při OECD Ministerial level Round Table on Sustainable Development [http://www.oecd.org/document/57/0,2340,en_2649_37425_31549817_1_1_1_37425,00.html]
- OECD publikuje Environmental Outlook, <http://electrade.gfi.fr/cgi-bin/OECDBookShop.storefront/EN/product/972001011P1>
- Nabízí Sustainable Development's Glossary [http://www.oecd.org/glossary/0,2586,en_2649_37425_1970394_1_1_1_37425,00.html]

Evropská strategie udržitelného rozvoje (EUSDS)

European Union Sustainable Development Strategy [<http://europa.eu.int/comm/environment/eussd/>] byla přijata na návrh Evr. komise na zasedání Evropské Rady v Gothenburgu r. 2001.

Integruje ekonomické, sociální a ekologické aspekty.

Přijetí této strategie by postupně mělo ovlivnit formulace společných politik EU jako jsou:

- Common Agricultural Policy
- Common Fisheries Policy
- Common Transport Policy
- Cohesion Policies

EUSDS - zásady

Hlavní zásady (ponecháno v angl. originálu):

1. Limiting climate change and increasing the use of clean energy
 - the phasing out of subsidies to fossil fuel production and consumption by 2010
 - a new framework for energy taxation
 - tradeable permits for CO₂
 - promoting alternative fuels, such as biofuels for cars and trucks
 - actions to improve energy efficiency.
2. Addressing threats to public health.
 - establishing a European Food Authority in 2002
 - further reorientation of support from the Common Agricultural Policy towards quality in production methods and output rather than quantity, including the phase out of tobacco subsidies, while putting into place measures to develop alternative sources of income and economic activity for tobacco workers and growers
 - improving consumer information and awareness through clear food labelling
 - a comprehensive Community strategy to promote health and safety at work.
3. Managing natural resources more responsibly
 - establishing indicators on biodiversity and resource use
 - reducing the EU fishing fleets to a level compatible with global sustainability
 - further reform of the CAP
 - an Integrated Product Policy to cut waste

- putting in place of EU legislation on environmental liability by 2003.
4. Improving the transport system and land use
- a framework for transport charges to get prices for different modes of transport right
 - prioritising investments in public transport and railways
 - inland waterways and short sea shipping
 - developing open markets at EU level for railways and air traffic.

Národní strategie udržitelného rozvoje ČR

Východiska:

- pracovní verze Národní strategie udržitelného rozvoje ČR z r. 2001 (COŽP UK)
- pracovní verze Národní strategie udržitelného rozvoje ČR z r. 2002 (ČEÚ MŽP)
- manifest *Svoboda a udržitelnost* (IPICREU, 2003)

Aktuální politické trendy v oblasti ŽP v ČR (2. pol. 2005)

Článek EkoListu Jahnova skupina navrhuje radikální reformu ekologických zákonů
[<http://ekolist.cz/zprava.shtml?x=282509>]

Udržitelný regionální rozvoj

Regionální rozvoj

Rozvoj státu není možné chápat výlučně z makropohledu (agregovaně), je třeba se dívat i na jeho regionální rozložení, které je často velmi heterogenní.

V současnosti, za existence územně-samosprávného členění státu na kraje, je regionální rozvoj podstatným prvkem jejich fungování vyšších územněsprávních celků.

Východiska udržitelného regionálního rozvoje

- pokles tempa růstu (nebo i absolutní pokles) ekonomiky v regionech
- ztráta ekonomického významu zemědělství (v ČR jen 2 % HDP)
- nerovnoměrnost růstu - vznik tzv. ostrůvků prosperity v moři stagnace a bezradnosti

- koncentrace ekonomických aktivit do měst a kolem měst a naproti tomu vyliďňování

Cíle udržitelného regionálního rozvoje

Regiony by měly být:

- ekonomicky produktivní
- sociálně příznivé
- ekologicky udržitelné

Zásady udržitelného regionálního rozvoje

- poskytnout smysluplné možnosti pracovního uplatnění obyvatel regionu
- nalézt udržitelné ekonomické aktivity vhodné pro region
- nastavět rozvoj např. na levné pracovní síle
- posilovat vzdělanost obyvatel
- podporovat pocit sounáležitosti s prostředím a lidmi

Přeshraniční aspekty regionálního rozvoje

- Přeshraniční spolupráce nabývá v EU jiné dimenze než klasická mezinárodní spolupráce.
- V ČR jsou historické vazby zejm. JM a Dolního Rakouska, jakož i JM a slovenského Záhorí, českého a polského Slezka, SČ a Saska velmi těsné.
- Problémy často velmi podobné - povodně (JM - Dyje), znečištěné živ. prostředí (SČ - Nisa), charakter průmyslu (Slezsko)
- Přeshraniční spolupráce výhodná např. ve fungování integr. záchranného systému
- Reakcí na tyto potřeby je vznik tzv. Euroregionů.

Euroregiony

Při česko-německé/-polské hranici z iniciativy měst vznikly postupně tzv. *Euroregiony*.

Cílem je kromě navázání užší spolupráce vč. koordinace inženýrských záležitostí také získat možnost čerpat prostředky strukturálních fondů EU.

Euroregiony s participací ČR:

Šumava - Böhmerwald	80 obcí, cílem je hospodářský a kulturní rozvoj, doprava, hraniční přechody aj.
Egrensis (Chebsko)	okr. CH, KV, SK, TC, cílem je hospodářský a kulturní rozvoj, doprava, obchod, hraniční přechody aj.
Krušnohoří - Erzgebirge	okr. MO, CH, LN, TP, cílem je hospodářský a kulturní rozvoj, ekologie, hraniční přechody aj.
Labe - Elbe	okr. LT, TP, UL, DC, v Německu Dresden, Pirna, Meissen, cílem je doprava, ochr. ž.p., školství, kultura, sport aj.
Nisa (Trojmezí)	LI, JB, CL, SE, dále v Sasku, Horním Slezsku, cílem je hospodářský a kulturní rozvoj, ekologie
Slezsko	OV, FM, KI, NJ + přilehlé polské okr., cílem je hospodářský a kulturní rozvoj, ekologie

Příklad struktury studie - Irsko

Nils Jagnow et al: Sustainable Regional Development for Tourism in County Donegal, Republic of Ireland [<http://www.hausarbeiten.de/faecher/vorschau/12070.html>], University of Dortmund – Faculty of Spatial Planning, 2000/2001

Cestovní ruch a udržitelný rozvoj

Turistika a udržitelný rozvoj

Cestovní ruch je významným hospodářským odvětvím (i v ČR - roční devizové příjmy přes 100 mld Kč).

Způsob, jakým je masová turistika prováděna, však v mnohém odporuje udržitelnosti:

- výstavba turistických zařízení v unikátních lokalitách: příklad z ČR - Rancířov (Česká Kanada)
- preference unifikované "globalizované" turistické zábavy: příjezd autem všude, golf, tenisové kurty, bazény, lanovky - viz např. rakouské nebo švýcarské Alpy
- někde je působení rekreatantů vysloveně škodlivé - např. devastace horských svahů lyžováním, lesních cest horskými koly
- pomíjení místní kultury, tradic až izolace od místního obyvatelstva
- využívání nevhodných druhů dopravy - letecká, osobním autem

Slovníček pojmů z oblasti cestovního ruchu [<http://www.tui.com/en/ir/glance/glossary/tourism.html>]

Soft Tourism - měkká turistika

Soft tourism (Eco tourism) [http://www.hobotraveler.com/ec_00000485.php] - "měkká" turistika - je takový typ cestovního ruchu, který se snaží harmonizovat potřeby turistů a místního obyvatelstva, neničí ani přírodu ani kulturní unikátnost cílového místa.

Příkladem komerčně fungujícího katalogu eko-turistických nabídek je Ecotourist [<http://www.eco-tour.org/>].

Integrated Tourism - integrovaná turistika

- Je alternativou čistě "měkké" turistiky, chápe se jako „jako cestovní ruch, který se přímo váže na ekonomický, sociální, kulturní a přírodní potenciál území, v němž se odehrává.“
- Turistům tedy nejsou vytvářeny unifikované ("globalizované") podmínky a služby, ale podmínky odpovídající místním možnostem a zvyklostem.
- Integrovaná turistika se tak částečně přibližuje ideálu měkké turistiky.

Car-free Tourism

Je turistikou [http://www.eco-tour.org/info/w_10004_en.html], která upřednostňuje dopravu neznečišťující životní prostředí - tedy bez individuální automobilové dopravy.

V Evropě se připravuje síť European Offer-Group "car-free tourism" (Europäisches Netzwerk Autofreier Tourismus - EUNAT).

Mezinárodní obchod a udržitelný rozvoj

Fair trade - spravedlivý obchod

Mezinárodní obchod byl (a částečně dosud je) vlivem bohatých států asymetrický, zvýhodňuje je před chudými.

Fair-trade (spravedlivý obchod) spočívá v tom, že:

- výrobek byl v zemi třetího světa vyroben za dodržování standardů Mezinárodní org. práce (MOP) - např. bez dětské práce
- je ekologicky šetrný
- výrobci zajišťuje spravedlivou část zisku
- podporuje místní komunity

Udržitelná spotřeba

Local Exchange Trading Systems (LETS)

Local Exchange Trading Systems [<http://www.lets-linkup.com/>] (LETS) je souhrnné označení pro komunitní hospodářské systémy fungující na bázi výměny služeb na místní bázi.

- V současnosti existuje cca 1500 skupin LETS v 39 zemích
- místo peněz se pro výměnu služeb (ale i zboží, zejména z drobné výroby) používají body (points)
- komunity jsou mezinárodně provázané a členové se navštěvují
- LETS jsou terčem kritiky daňových úřadů - z obratu (příjmu), který se nerealizuje v legální měně nelze kalkulovat daně
- Podrobnější informace lze najít v *The 20 Most Asked Questions About LETS* [<http://www.lets-linkup.com/080-All%20About%20LETS.htm>].

Udržitelná výroba a spotřeba

Zásady (viz IPICREU, 2003):

- zákonem garantovat návratnost investic do zařízení využívajících obnovitelné zdroje
- zdanit čerpání neobnovitelných zdrojů
- danové osvobození výnosů ekologických investičních fondů
- zvýšit spoluúčasť výrobců a dovozců na placení zpětného odběru výrobků/odpadu
- zavést další ukazatele mimotržního stavu ekonomiky
- motivovat zvýšení výdajů na výzkum v oblasti UR

Udržitelná spotřeba

Prioritou *Agendy 21* (1992) i *Implementačního plánu z Johannesburgu* (2002).

Spotřebu je třeba řídit různě podle skupiny spotřebitelů:

Efektivní spotřeba

"za méně vyrobit více" - zajímavé pro podniky

Změněná spotřeba

optimalizace nástrojů a regulačních pravidel státu vč. chování státu jako

ekon. subjektu

Odpovědná spotřeba lidé, koncoví spotřebitelé

Udržitelná spotřeba - hlavní nástroje

Ekologická daňová reforma	např. ECOTAX	
Zelené nakupování státní správy (příp. podniků)	např. PROCURA 2003+	
Informování spotřebitelů	o vlivech výrobků po dobu životního cyklu	
	registry emisí (PRTR)	UNECE PRTR Protocol 2003
	produktové registry	sledují zejm. nebezpečné látky
	registry ekoznaček	a deklarací EPD a podle ISO 14020

Udržitelná spotřeba - hlavní nástroje v ČR

Podle (Velek, 2003) se vládě ČR doporučuje:

1. Zřídit *Výbor pro US a výrobu* (pod Radou vlády pro udržitelný rozvoj)
2. Odstranit environmentálně škodlivé dotace (vč. snížení DPH na příznivé)
3. Připravit vládní program "*Zelená veřejná správa*"
4. Vyhodnocovat indikátory UV a US v ČR a vyspělých zemích
5. Podporovat vzorové projekty šetrné spotřeby a výroby vč. podpory lokální výměny služeb (LETS)

Do konce 2004 by měl být připraven *Desetiletý rámec programů udržitelné výroby a spotřeby*.

Ekologie pro každého

Ekologie domácností a pracovišť

Dohody o dobrém sousedství

Dohody o dobrém sousedství [<http://www.ecn.cz/rtk/GNA-nadace.htm>] (Good Neighbour Agreement - GNA) byly prvně sestaveny v USA (bohatá tradice občanské společnosti).

Lze je charakterizovat takto, viz (Kundrata, Velek, 1998):

Dohody tomto širokém pojetí by měly vést podniky k tzv. "trvale udržitelné produkci", která je čistá a udržitelná pro prostředí, bezpečná pro život občanů i zaměstnanců, a sociálně spravedlivá z hlediska pracovních míst a jistot. Dohodu má prosazovat široká koalice lokálních autorit, občanských organizací a odborových organizací.

Lokální Agendy 21

Lokální Agenda 21 (LA21) je program rozvoje obcí a regionů udržitelným způsobem. Koncepce *lokálních agend* tvoří součást *Agendy 21* přijaté r. 1992 v Riu.

V signatářských zemích Agendy 21 jsou v míře uplatňování lokálních agend velké rozdíly - někde existují až v 90 % obcí, jinde (jako v ČR) jde spíše o výjimky.

Hodnoty prosazované LA21:

- partnerství (veřejná správa-občané)
- spolupráce
- komunikace a plánování časových postupů (zajímat se průběžně, nikoli řešit vše ad hoc)
- participace (na rozhodování)